

УДК 316.334:796

К.соц.н. Мосаєв Ю.В.

Класичний приватний університет

Рецензенти: д.соц.н., професор Класичного приватного університету Катаєв С.Л.,
д.соц.н. завідувач кафедри Класичного приватного університету Ядранський Д.М.

ПАРАЛЕЛЬНІ ДЕРБІ ЯК ДОМІНУЮЧА ФОРМА ФУТБОЛЬНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРБІ НА ПРИКЛАДІ ГРЕЦІЇ, ТУРЕЧЧИНИ ТА КІПРУ

Стаття присвячена соціологічному аналізу феномену паралельних футбольних дербі в таких країнах як Греція, Туреччина та Кіпр. В статті порівнюються особливості паралельних футбольних дербі порівняно з іншими видами футбольних дербі. В роботі з'ясовуються соціальні передумови та закономірності паралельних футбольних дербі на прикладі таких країн як Греція, Туреччина та Кіпр.

Ключові слова: Футбольне дербі, паралельне футбольне дербі, грецькі футбольні дербі, турецькі футбольні дербі, кіпрські футбольні дербі.

Стаття посвячена соціологічному аналізу феномена паралельних футбольних дерби в таких странах как Греция, Турция и Кипр. В статье сравниваются особенности паралельных футбольных дерби сравнительно с другими видами футбольных дерби. В работе выясняются социальные предпосылки и закономерности паралельных футбольных дерби на примере таких стран как Греция, Турция и Кипр.

Ключевые слова: Футбольное дерби, паралельное футбольное дерби, греческие футбольные дерби, турецкие футбольные дерби, кипрские футбольные дерби.

The article is devoted the sociological analysis of the phenomenon of parallel soccer derbies in such countries as Greece, Turkey and Cyprus. In the article the features of parallel soccer derbies are compared comparatively with other types of soccer derbies. In-process social pre-conditions and conformities to law of parallel soccer derbies turn out on the example of such countries as Greece, Turkey and Cyprus.

Keywords: soccer derby, parallel soccer derby, greek soccer derbies, turkish soccer derbies, cyprian soccer derbies.

Мета статті. Здійснити соціологічний аналіз паралельних футбольних дербі Греції, Туреччини та Кіпру.

Стан дослідження проблеми. Дослідженням соціальних особливостей паралельних футбольних дербі в Греції, Туреччини та Кіпру займалися такі вчені як Д. Гирін [2; 3], Р. Макріан [7], Δ. Θεσσαλονίκης [9] та інші. В той же час даний аспект соціальної реальності у вітчизняній соціологічній думці не є вивченим. До того ж проблематика паралельних футбольних дербі взагалі не розглядається в українській та світовій соціологічній думці.

Основна частина. Футбольне дербі є спортивним протистоянням, яке має соціальний підтекст. Під паралельним дербі ми розуміємо футбольне дербі, де протистояння кількох футбольних клубів кількох міст накладається одне на одне і їх можна розглядати як окреме складне футбольне дербі. Паралельні футбольні дербі найбільш поширені в південних країнах. Паралельні дербі характерні для таких країни як Іспанія і Португалія. В Іспанії воно має міжнаціональний підтекст так воно є протистоянням між корінними іспанцями та каталонцями. Португалії є класична схема паралельного дербі, де накладається лісабонське дербі з дербі міста Порту, але після дискваліфікації з по-

ниженням до нижчого дивізіону футбольного клубу «Боавішта» дане паралельне дербі є скороченим. Паралельне дербі може еволюціонувати до перехресного дербі, що наявне в Бразилії, де дербі поширюється на десятки клубів міст Ріо-де-Жанейро та Сан-Паулу. В рамках аргентинської футбольної першості ми спостерігаємо виродження паралельних та перехресних дербі в моно паралельне дербі футбольних клубів з Буенос-Айресу. На нашу думку найбільш резонансними паралельними дербі Європи є дербі Греції, Туреччини та Кіпру зважаючи на складні історичні та політичні відносини.

Окрасою грецької футбольної першості є так зване вічне дербі. Його учасники це афінський «Панатінаїкос» та пірейського «Олімпіакосу». Споконвічне протистояння між «Олімпіакосом» і «Панатінаїкосом» було замішано й на суперництві двох сильно, що розрізнялися міст, – богемної столиці і його портово-робочого сусіда. А початок його йдуть коріннями ще в античну епоху, тому що Пірей, чиє населення становить більше 175 тисяч жителів (третій показник у Греції) – поселення нітрохи не менш древнє, чим Афіни [2]. Тобто дане дербі є класичним протистоянням представників великого міста та його околиць. До того ж в рамках зазначеного дербі присутній тренд протистояння багатих та бідних районів столичного регіону Греції. До того ж провінційних «Олімпіакос» є титулованішим за «Панатінаїкос». Так як на сьогодні він має 39 чемпіонських титулів на протигагу 20 титулам «Панатінаїкос».

«Панатінаїкос», належить до співтовариства так званих кельтських клубів, те «Олімпіакос» входить в «Православне братерство». Спочатку це був союз між клубом з Пірея й «Црвеной Звездою», а пізніше до них приєднався й московський «Спартак». До речі, крім віри цю трійцю поєднують і червоно-білі кольори. Про те, що братерство – не міф, свідчать, наприклад, околиці стадіону «Црвена Звезда»: крім графіти в підтримку улюбленого клубу, їх прикрашають і трохи барвисто намальованих емблем «Олімпіакосу» [2]. Дані факти говорять про наявність артефактів цивілізаційного підходу у відносинах між клубами та фанатами згаданих грецьких футбольних клубів. Крім того ж стоїть питання в розгляді даного футбольного дербі полягає в релігійних основах даного дербі. Дане дербі схоже на протистояння шотландських клубів з міста Глазго «Рейнджерс» та «Селтік». Ці клуби представляють католицьку і протестантську громад міста.

Внутрішньо афінським в Греції вважається протистояння «Панатінаїкос» та «АЕКа». Відомий грецький спортивний Р. Макріан пише, що 13 квітня 1924 року група грецьких біженців з Константинополя (серед яких були спортсмени із клубів Пери й Константинополя) зустрілася в спортивному магазині «Еміліос і Меналаос», що перебуває на вулиці Веранзеру, у самому центрі Афін і вирішила заснувати клуб АЕК (Атлетичний Союз Константинополя). Засновники АЕКа створили клуб з метою забезпечити спортивний і культурний розвиток біженцям, переважно з Константинополя й Анатолії, що оселилися в нових передмість Афін [7]. Тобто даний клуб започаткував в Афінах міжетнічне дербі. В якому столичні греки робили спробу дати відсіч турецьким та кіпрським емігрантам. Сьогодні «АЕК» є третім за титулованістю клубом Греції, який за свою історію має 11 чемпіонських титулів. Паралельність цих дербі полягає в тому, що в рамках протистояння Пірея та Афін «АЕК» також протистоїть «Олімпіакосу» і їх матчі та стосунки фанатів є не менш значущими. Поки, що на даний момент з великою перевагою це дербі проходить на користь Пірея і це є подразником вболівальників, які проживають в Афінах.

Окремим від даного паралельного дербі, але дуже значним в системі грецьких дербі є дербі міста Салоніки. Клуби з цього міста виграли 5 чемпіонських титулів грецької національної першо-

сті з футболу. Окрім клубів з Афін та його передмістя Пірея, тільки командами з міста Салоніки вдавалося вигравати грецької національної першості з футболу. Цими клубами з Салоніків є клуби «Аріс» та «Паок».

«Аріс» – грецький футбольний клуб, заснований 25 березня 1914 року в місті Салоніки. Назву одержав на честь грецького бога війни – Ареса. Із середини 80-х в Арісе почався повільний спад, що у сполученні з помітними фінансовими проблемами (клуб перебував на грані банкрутства) привів до вильоту клубу в Бета Етника в 1997 і 2005 роках. Обидва рази Арісу вдавалося знову зайняти своє місце в числі великих грецьких клубів у Суперлізі [Σύλλογος]. Як бачимо «Аріс» є клубом доля якого дуже схожа на «Панатінаїкос» з поправкою на те, що клуб був заснований не в Афінах, а в Салоніках. А от аналогія у випадку з «ПАОКом» може бути проведена до клубу «АЕК». «Паок» заснований в 1926 році грецькими біженцями з Константинополя під час другої греко-турецької війни, ПАОК став найсильнішим футбольним клубом у Македонії, і одним з найбільших у Греції [8]. Тобто ми маємо справу ще з одним переплетінням паралельного дербі Греції, але на периферії, що лише закріплює систему паралельних дербі в грецькому футболі.

Загалом інших значних футбольних дербі на території Греції з ознакою паралельності. До того ж немає в Греції і інших значних футбольних дербі. Хоча в Греції є такі цікаві футбольні клуби як «Паніоніс», «АЕЛ», «Ксанті», «Кавала», «Верія», «Олімпіакос» з Волосу та інші, але неможливість формування нових футбольних клубів та відсутність стабільного фінансування через низький рівень розвитку грецького футбольного господарства призводить до ситуації, коли вся футбольна індустрія країни є відображенням системи паралельних дербі.

Ще більш висока інтегрованість в паралельність футбольних дербі спостерігається в Туреччині. За 58 розіграшів футбольної першості Туреччини 51 раз чемпіонат вигравали лише клуби з міста Стамбул. Таких клубів є три «Галатасарай», «Бешикташ» та «Фенербахче».

Стамбул входить до числа міст – рекордсменів по кількості футбольних клубів. У різних лігах країни грає більше 20 колективів з колишньої столиці Османської імперії. Однак по-справжньому популярними з них є лише 3 – це «Фенербахче», «Галатасарай» і «Бешикташ». Перші 2 спільно мають рекорд по кількості перемог у чемпіонаті – по 18. В «Бешикташа» таких титулів 11, але клуб наполягає на тому, що їх 13 [1]. В даному випадку ми бачимо, що основна частина стамбульського дербі це протистояння «Галатасарая» та «Фенербахче», а «Бешикташ» грає роль третьої сили. Крім того слід зазначити, що всі ці клуби є представниками окремих великих районів міста.

Між «Галатасараєм» і «Фенербахче» ведеться тотальна війна на всіх фронтах. Основною причиною ворожнечі є розходження в соціальному статусі вболівальників. «Галатасарай», створений в 1905 році, створювався як клуб західного зразка із прогресивними поглядами й керівництвом. Не дивно, що команда базується в західній, «європейській» частині Стамбула, а її першими вболівальниками стала місцева інтелігенція й найбільш забезпечені верстви населення [4]. Тобто дане дербі є протистоянням робітничого та елітного районів міста.

Згодом соціальні розходження, звичайно, стерлися, поступившись місцем спортивної й територіальної складової. Але й зараз фанати «Галатасарая» за милу душу називають уболівальників свого самого головного ворога «жебракками» і «обшарпанцями» – схід Стамбула завжди був бідніше європейської частини міста [4]. Наступного дня після гри Фенербахче – Галатасарай всі стамбульські газети пишуть тільки про одному – про дербі. Ранком на ринку Чарши двірники й прибиральники голосно обговорюють перипетії вчорашньої гри.

Подібна ситуація створює цілу соціокультурну систему, яка монетизується через футбольну індустрію і поширюється через засоби масової інформації на всю Туреччину і це створює ситуацію, коли окрім цих клубів всі інші не користуються популярністю у всій країні. Так сталося і з клубами «Бурсаспор» та «Трабзонспор», які стали чемпіонами Туреччини представляючи великі промислові центри не змогли монетизувати свій успіх і тому не змогли помножити свої успіхи. І до того ж ця ситуація сталася за умов світової економічної кризи, що зменшило прибутковість стамбульських футбольних клубів.

Кіпр є острівною країною, що знаходиться між Грецією та Туреччиною. Історія цього острова останнє століття це історія боротьби за владу на цьому острові. Незважаючи на статус незалежної країни в ній домінує грецька культура, турецька частина має назву Північний Кіпр і її представники не приймають участі в національній першості з футболу.

Місцевий футбол також складається з великого паралельного дербі, яке є стрижневий у місцевому футболі. Учасниками цього дербі є столичні клуби «АПОЕЛ», «Омонія» та «Анортосіс» з Фамагусті, який через протистояння Нікосії з Північним Кіпром базується в курортному місті Ларнака.

Але втрутилася громадянська війна, що йшла вже на той час два роки в Греції, де по одну сторону барикад перебувала демократична армія Греції, підтримувана комуністичним рухом, а по іншу – офіційна грецька армія й уряд, що одержували допомогу від Великобританії й США. І 23 травня 1948 року правління Апоела направило на адресу Грецької аматорської атлетичної асоціації телеграму з наміром у знак лояльності до правих сил привезти свою делегацію на змагання й з побажанням, щоб «цей бунт», як було сказано, скоріше закінчився [3]. Подібна ситуація не могла вдовольнити більшу частину вболівальників, що сповідували ліві ідеї. Саме тому, вони відокремилися від клубу і створили альтернативну спортивну організацію, що підтримує комуністичні та інші ліві погляди. Так і народилося найбільше протистояння в історії кіпрського футболу. Сприяло це і поширення лівих ідей на острові. Д. Гирін зазначає, що комуністична партія Кіпру, утворена в 1950 році, швидко завоювала на острові велику популярність, що не зменшується до сих пір [5]. Ця ситуація перетворює це протистояння на політичне, а виходячи з того, що боротьба між лівими та правими ідеологіями є вічною, то це протистояння матиме продовження і в майбутньому.

Вболівальники «Омонії» складаються в антифашистських і антирасистських рухах, часто висувають на матчах полотнища з портретом Че Гевары, а також приносять національні прапори Кіпру. На відміну від фанатів АПОЕЛА: на його іграх часто можна бачити грецькі прапори [Апоел]. Але прямого зв'язку, між вболівальникам «АПОЕЛу» та партіями, що сповідують праву або праворадикальну ідеологію помічено не було. А під час виборів фанати навіть організували рух «Моя партія – це АПОЕЛ», супроводжуючи його відповідними банерами, наклейками та іншою клубною атрибутикою.

Паралельність даного дербі забезпечується протистояння цих нікосійських клубів з «Анортосісом». Цей відносно молодий футбольний клуб першим з кіпрських команд зіграв у груповому раунді Ліги чемпіонів Європейських країн, що для країни, яка з давніх часів вважалася карликом на футбольній мапі Європи це не пересічна подія. Даний клуб родом з Фамагусті, але грає в Ларнаці. Даний клуб є третім за титулованістю і популярністю. В 50-60 роки ХХ століття даний клуб здобув 5 чемпіонських титулів [8; 9]. В 30 – ті роки того ж століття в Ларнаці був створений футбольний клуб «АЕЛ». Так був створений другий фронт паралельної лінії кіпрського дербі. Тим

більш, що обидва клуби зараз грають саме в Ларнаці. Тобто головною особливістю паралельності є протистояння клубів з Нікосії з провінційними командами з Ларнаки та Лімасолу.

Висновки. Греція, Туреччина та Кіпр є країнами, де паралельні дербі є домінуючою формою футбольних дербі. Цьому сприяє нерозвиненість футбольної індустрії, концентрація фінансових ресурсів і кількох регіонах держави, лобіювання інтересів певних футбольних клубів державою та великим бізнесом. Кожна з названих країн має свої особливості в паралельних дербі. Наприклад в Туреччині дербі це прерогатива столичних клубів, а в Греції столичні клуби є менш популярними за провінційні. А на Кіпрі всі дербі є дуже заполітизованими. В усіх зі згаданих країнах в останні роки спостерігається тенденція до появи сильних футбольних клубів, що не входять в систему паралельних дербі, тому слід чекати на зміну дербійних конфігурацій у згаданих країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Галатасарай – Фенербахче (турецкое дерби) [Електронний]. – Режим доступу: <http://footballq.com/index.php/2010-07-02-16-46-48/derbi/252-tureck>*
2. *Гурин Д. Вокруг света за 60 дерби: «Олимпиакос» – «Панатинаикос». [Електронний ресурс] / Д. Гурин Режим доступу <http://www.sport-express.ru/sunday/2011/01.10/reviews/16788/>*
3. *Гурин Д. Вокруг света за 60 дерби: АПОЭЛ – «Омония» [Електронний ресурс] / Д. Гурин Режим доступу <http://www.sport-express.ru/sunday/2011/24.09/reviews/16624/>*
4. *Фенербахче – Галатасарай – дерби двух частей света [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://yes-sport.ru/drugie-stranyi/fenerbahche-galatasaray-derbi-charshi.html>*
5. *ΑΠΟΕΛ 1926-2001 75 χρόνια ένδοξης πορείας, έκδοση ΑΠΟΕΛ Λευκωσία 2002. – 180β*
6. *Γιώργου. Κυπριακό ποδόσφαιρο 1900-1960, 40 χρόνια κυπριακές ομάδες στην Ευρώπη, 2011. – 110β*
7. *Μακρίαν Ρ. Historia TNC ΑΕΚ / Ρ. Μακρίαν Από το βιβλίο της Εφημερίδας «Αθλητική Ηχώ» το 1953. – 78β*
8. *Σύλλογος Α. ΑΡΗΣ Θεσσαλονίκης 1914-2009, Εκδόσεις Δήμου Θεσσαλονίκης, / Α. Σύλλογος Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης. – 120β.*
9. *Θεσσαλονίκης Δ. Π.Α.Ο.Κ. 1926 – 2005, Έκδοση Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης 2005, – 140β.*

Стаття надійшла до редакції 20.08.2012